Transparency International Suomi
Lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle
13.9.2018

Transparency International Suomi ry:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta (COM(2018) 218 final).

TI Suomi edistää korruption torjuntaa ja talouden läpinäkyvyyttä osana kansainvälistä Transparency International -liikettä. Lausunto keskittyy ilmiantajasuojan toimeenpanon toteutettavuuteen korruptioon liittyvissä asioissa Suomessa.

Hyvä puheenjohtaja, valiokunnan jäsenet, Transparency International Suomi (TI Suomi) kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta.

Suhtautumisemme. Transparency suhtautuu direktiivin tavoitteisiin myönteisesti. Olemme olleet aktiivisia kansainvälisesti asian valmistelussa. Katsomme että esityksessä kuvattu regulaatio tulee tukemaan oikeusvaltiokehitystä parantamaan Suomen asemia kansainvälisessä yhteistyössä ja kilpailussa.

Tarve. Kansalaisjärjestöt kuten Transparency toimivat jatkuvasti äänenkannattajana, julkaisijana ja advokaattina yleisön tai jäsentensä vihjeinä yhteiseen tietoisuuteen nostamille asioille, joten vihjeen antajana kannalta muutos ei ole iso. Merkittävää on että nyt luodaan harmonisoitu malli mahdollistaa viranomaistyö vihjeiden käsittelyssä Euroopan tasolla.

Suomessa vaikutuksiin kuuluu erityisesti että esitetty direktiivi lisää viranomaisen kykyä asioida suoraan vihjeiden antajien kanssa. Tästä on erityisesti Suomessa hyötyä, koska suomalainen viranomainen tyypillisesti nauttii kansalaisten luottamusta.

Toimeenpanossa tulee kiinnittää huomiota että vihjeitä käsittelee organisaation työntekijöiden puolueettomaksi kokema taho.

Toteutettavuus sisäisessä ilmoittamisessa yksityisissä tai muuten luottamuksellista tietoa käsittelevissä organisaatioissa. Liikesalaisuuksien ja sisäpiirisääntelyn osalta lienee kaikkien etu että sisäisiä kanaviin kannustetaan, viranomainenhan ei haluakaan ottaa vastaan asioita jotka ei ole rikosasioita. Tyypillisestihän yksityisillä organisaatioilla on sisäisiä kehitysyksiköitä jotka nauttii muiden työntekijöiden luottamusta, joten niillä organisaatioilla jotka toimii oikeusvaltion periaatteiden mukaan, tällaiset keinot jo on, ja sellaisten suomalaisten toimijoiden kilpailukyvyn voidaan odottaa paranevan Euroopan tasolla paranee esityksen myötä.

Yrityspuolella toteutettavuudessa ratkaisevaa on että sisäisessä ilmoittamisessa käytetään uskottavasti objektiivisia toimijoita jotka osaa käsitellä asiaa yhteismitallisesti maahan katsomatta. Näin on sisäistä ilmoitusta käsiteltäessä ennakoitavissa mahdollisen viranomaistutkinnan tutkintakynnys ja vältetään turhaa asiointia. Siksi myös sisäisessä ilmoittamisessa on ratkaisevaa että siirrytään pois tarpeettomista organisaatiokohtaisista räätälöinneistä, horisontaalisti yhteismitalliseen toimintaan.

Sisäinen ilmoitus tyypillisesti koskee - riittävän ajoissa käsiteltäessä - asioita, ei vielä henkilöiden tekoja. Riittävän ajoissa käynnistynyt sisäisen ilmoittamisen prosessi toimiikin niin että vihjeen vastaanottaja kerää näytön, ja näyttöä keräävän vihjeen vastaanottajan ei edes joudu asemaan missä on tarvetta ilmaista mitä varsinainen vihje on sisältänyt, tai muutakaan tietoa mikä liittyy vihjeen antajaan tai antajiin. Emme näe että nykyään nähtävän käytännön suosiminen jossa ensisijaisesti ratkaistaan tilanteita tekijöitä tai ilmiantajia irtisanomalla, organisaatioiden kehittämisen sijaan, edistäisi organisaatioiden tai yhteiskunnan kilpailukykyä.

Huomioitavaa muutosehdotukseen kohdassa 2.3.1 Sisäinen ilmoittaminen, tässä ei liene tarvetta mainita organisaation määrällistä kokoa. Suomen olosuhteissa myös alle 10 000 asukkaan kunnat ja muut julkisoikeudelliset oikeushenkilöt on ottaneet käyttöön kansalaispalveluja kuten kuntalaisaloite.fi -palvelun. (4 artikla)

Ehdotamme että “10 000 asukkaan kunnat” korvataan “erityisen pienet kunnat”.

Pikemminkin päinvastoin, pienempi toimija on riskialttiimpi vinoutuneille valtatilanteille joissa ilmiantajasuojaa myös viranomaisen suuntaan tarvitaan, kun omasta organisaatiosta vähemmän todennäköisesti löytyy puolueetonta toimijaa. Oikeusvaltiossa kansalaisen työntekijänä tulisi olla viimeinen joka kärsii jos organisaatio ei toimi vastuullisesti tai tekee virheitä.

Harkittavaksi jää, miten rajataan vihjeen antajalle palautetiedon antamisen kriteerit. Tärkeää kuitenkin on että hän tietää ollaanko asiaa käsittelemässä, vai tulisiko hänen viedä asiansa toiselle viranomaiselle. Tässä on raja vedettävänä, joka tulee määritellä pelisääntönä tarkasti, koska toisaalta viranomainen ei tutkinnan olemassaoloa voi ilmaista liian aikaisin.

Harkittavaksi jää myös vastaanotetun aineiston arkistointivelvoite. Osapuolien oikeussuojan ja hyvän hallinnon varmistamiseksi varsinainen vihjeen sisältö tulee kirjata viranomaisen järjestelmiin. Myös kerätty näyttö tulee kirjata viranomaisen järjestelmiin. Tässä on raja vedettävänä, joka tulee määritellä pelisääntönä tarkasti, että vihjeen antajasta ei jää henkilöön

välillisesti liitettävissä olevaa tietoa viranomaisen järjestelmiin. Erityisesti semmoisiin joiden luottamuksellisuus raukeaa 25 vuodessa, vihjeen antajan mahdollisen työuran tai eliniän aikana.

Harkittavaksi jää myös, tarvitaanko viranomaisille tulleiden vihjeiden reitittämiseen ja tutkinta-asian omistajan etsimiseen valtakunnallinen viranomainen, kykyä käsitellä anonyymiä aineistoa ei välttämättä kannata aivan kaikkiin viranomaiselimiin perustaa.

Vaikutus. Regulaation tarkoitus on tietenkin että voidaan raportoida laiton tai organisaation omien periaatteiden vastainen toiminta ilman että työpaikka tai asema organisaatiossa vaarantuu. Kun asialliset vihjeet käsitellään hyvissä ajoin organisaatioiden sisällä, veronmaksajan kustantamia resursseja ei kulu organisaatioiden sisäisiin virheisiin.

Lisätietoja:

Jaakko Korhonen
Puheenjohtaja
Transparency International Suomi ry
Puh. +358 50 328 5285
jaakko.korhonen@transparency.fi